

NAZARETAŃSKI PATRON LUDZI PRACY

CZY ŚWIĘTY JÓZEF BYŁ CIEŚLĄ?

Jakub Waszkowiak OFM – Jerozolima

W Piśmie Świętym nie znajdujemy wiele informacji na temat św. Józefa i jego zawodu. Dlatego chcąc nieco lepiej poznać jego postać i zawód, którym się parął przyjrzymy się również tekstom apokryficznym oraz zapiskom, które zostawili nam chrześcijanie z pierwszych wieków. W Nowym Testamencie, najczęściej o nim pisze ewangelista Mateusz. Nadaje mu bardzo znaczący tytuł – δίκαιος „sprawiedliwy” (Mt 1,19).

Św. Józef – cieśla z Groty Mlecznej w Betlejem. Fot. Marek Cios

Należy jednak podkreślić, że w mentalności semickiej słowo *sprawiedliwy* nie miało tego samego znaczenia, co np. w językach europejskich. Sprawiedliwość powszechnie rozumianą w świecie można zdefiniować jako stałe pragnienie oddania drugiemu człowiekowi tego, co mu się słusznie należy. Natomiast dla Żydów słowo *sprawiedliwy* (hebrajskie צדיק *cadik*) znaczyło tyle, co dla nas dzisiaj znaczy słowo *święty*. W Starym Testamencie *cadik* był np. Noe (Rdz 6,9). Sprawiedliwym dla Żyda był bowiem ten, kto czynił to, co jest sprawiedliwe w oczach Bożych. Innymi słowy, oznacza człowieka, który przestrzega wiernie przykazań Bożych. A zatem w oczach ewangelisty Mateusza – Józef, był człowiekiem świętym. Z tradycji chrześcijańskiej dodatkowo dowiadujemy się, że kiedy Józef poślubił Maryję, był już w podeszłym wieku. Tak go przedstawia co najmniej kilka apokryfów po-

chodzących z pierwszych wieków. Na pierwszym miejscu należałoby tutaj wymienić *Protoewangelię Jakuba* (II w.), a także *Pseudoewangelię Mateusza* oraz *Historię Józefa cieśli* (wersja arabsko-łacińska, datacja wątpliwa: IV-VII w.). Oprócz tego, że nie był młody, dowiadujemy się, że miał także dzieci z poprzedniego małżeństwa. O jego rychłej śmierci możemy wydedukować z Ewangelii Marka, kiedy to mieszkańcy Nazaretu mówiąc o Jezusie, stwierdzają: *Czy nie jest to cieśla, syn Maryi, a brat Jakuba, Józefa, Judy i Szymona? Czyż nie żyją tu u nas także Jego siostry?* (Mk 6, 3). Brak jakiegokolwiek wzmianki o ojcu Jezusa – Józefie, stoi w sprzeczności z żydowską tradycją, która miała charakter patriarchalny. Józef powinien być przytoczony na pierwszym miejscu. Brak wzmianki o nim można wyjaśnić tylko tym, że w tamtym czasie już po prostu nie żył.

KIM Z ZAWODU BYŁ ŚW. JÓZEF?

To pytanie dla wielu może wydawać się banalne, ponieważ w polskich tłumaczeniach Nowego Testamentu jest napisane, że Józef był cieślą. Jest to wyrażone w momencie, kiedy mieszkańcy rodzinnego Nazaretu powątpiewali o mesjańskiej tożsamości Jezusa: *Czy nie jest to syn cieśli?* (Mt 13,55). To stwierdzenie, że również Jezus był cieślą zostanie wypowiedziane jeszcze raz w Ewangelii Marka: *Czyż nie jest to cieśla, syn Maryi ...* (Mk 6,3). Łukasz w analogicznym miejscu (Łk 4,22) unika określenia zawodu Jezusa. Przytoczone fragmenty z Mateusza i Marka świadczą też o tym, że Jezus zgodnie z tradycją żydowską został przyuczony do zawodu przez Józefa. Jak to opisuje Józef Flawiusz, każdy chłopiec po ukończeniu 12 roku życia wchodził w okres dojrzałości. Od XIV wieku obrzędem wprowadzającym chłopca w życie dorosłe będzie święto *Bar Mitzwa*, obchodzone, gdy chłopiec kończył 13 lat. A zatem, w czasach Jezusa, od momentu, kiedy młodzieniec kończył 12 rok życia, ojciec podejmował się obowiązku przyuczenia go do zawodu, bo jak uczy tradycja: *ojciec, który nie uczy swojego syna zawodu, uczy go kradzieży* (Talmud Babiloński, *Kidduszim* 29a). Najczęściej był to zawód, który wykonywał również sam ojciec.

Należy tutaj podkreślić, że biblijne określenie *tehton* (τέκτων), które najczęściej jest tłumaczone na język polski jako cieśla (Mt 13,55; Mk 6,3; LXX: 2Sam 5,11; 2Krl 22,6; 1Krn 14,1; Mdr 13,11 itd.), nie jest jednoznaczne. Podobnie jak łacińskie *faber* nie oznacza jedynie pra-

Współczesny cieśla w muzeum etnograficznym na powietrzu w Nazarecie. Fot. Nikodem Gdyk

cy w drewnie i stawiania drewnianych konstrukcji, lecz może wskazywać także na rzemieślnika w ogóle, a szczególnie rzemieślnika budowlanego. Owszem może oznaczać także mistrza budowlanego posługującego się innymi materiałami, np. kamieniem czy żelazem. Mając na uwadze wa-

runki palestyńskie egzegeci są bardziej skłonni do stwierdzenia, że Józef miał do czynienia więcej z kamieniem niż z drzewem. Nie powinno nam umknąć, że w przypowieściach Jezusa niejednokrotnie pojawia się zawód budowniczego (Mt 7,24-25; 21,33; Łk 14, 28-30). Nie przytoczył

jednak żadnego przykładu z pracy cieśli-stolarza. Jedyną przypowieścią, która by w jakimś stopniu nawiązywała do pracy w drzewie jest perykopa o drzazdze w oku (Mt 7,3). Jak się wydaje, przypisanie Józefowi zawodu cieśli jest bliższe tradycji chrześcijańskiej, aniżeli tekstowi biblijnemu. Owszem, mamy przynajmniej kilka takich tekstów, które jednoznacznie określają Józefa jako cieślę. Pewien rzymski chrześcijanin (II/III w) wspominając o Józefie napisał: „Za panowania Augusta i Tyberiusza – a więc w czasie ściśle określonym – żył pewien człowiek; jest to fakt niezaprzeczalny. Zнали Go wszyscy: był pracownikiem fizycznym, cieślą, za uchem nosił wiór – symbol swego zawodu. Pracował przy warsztacie, posługiwał się heblem i młotem.

Chadzał jeszcze dziś istniejącymi drogami...” (Minucius Felix, *Octavius* 29). Apokryficzna Ewangelia Filipa odkryta w 1945 roku, w Nag Hammadi wspomina nawet o drzewie, z którego Józef zrobi krzyż: „Józef, cieśla, zasadził ogród, gdyż potrzebował drzewa dla swego rzemiosła. On to jest tym, który wyciosał krzyż z drzew, które zasadził. Jego potomek zawisł na tym, co on zasiał. Jego potomkiem był Jezus, zaś sadzonką krzyż” (*Evangelium Philippi* 91). Św. Justyn podaje w swoim *Dialogu*, że wyrabiał sochy i jarzma (rozd. 88). *Pseudoewangelia Tomasza* (II w.) w XIII rozdziale określa jego zawód tak jak ewangelie – *tehton*, z dodatkiem, podobnie jak w zapiskach św. Justyna, że wyrabiał sochy i jarzma.

Przyglądając się jednak uważnie innym pismom z początku chrześcijaństwa zauważamy, że Józefowi są przypisywane różne profesje. I tak z pism Piotra Chryzologa (48 mowa) wynika raczej, że pracował w metalu. W *Dziejach Tomasza* (III w.) autor zaznacza, że znał się nie tylko na drewnianych pługach, jarzmach, statkach..., lecz także na obrabianiu kamieni, budowaniu świątyń i pałaców królewskich.

Podsumowując należy podkreślić, że nie jesteśmy dzisiaj w stanie dokładnie określić profesji św. Józefa. Na podstawie zebranych informacji pewne jest tylko to, że był on rzemieślnikiem, który mógł pracować zarówno w drewnie, jak i w metalu czy kamieniu. ✚

Rekonstrukcja warsztatu stolarskiego z czasów św. Józefa w „Nazareth Village”. Fot. arch. CTS